

eener *Vergelijkende geschiedenis der Egyptische en Mesopotamische godsdiensten*, een boek van meer dan 800 bladzijden.

Zoo had hij zich den weg gebaand voor den nieuwen werkkring, die zich in het volgend jaar voor hem ontsloot. Toen prof. Tideman, den 16 December 1872, het hoogleeraarsambt aan het Remonstrantsch Seminarium neerlegde, was er niemand die twijfelde, wie hem opvolgen zou. Tiele was daarvoor van zelf de aangewezen man. Maar niet te Amsterdam zou hij die taak aanvaarden. De Remonstrantsche Broederschap had besloten hare Kweekschool naar Leiden te verplaatsen. In 1634, toen die Kweekschool werd gesticht, was er alle reden om haar in de hoofdstad te vestigen. Daar bestond, sedert 1632, een Athenaeum, waar niet, zooals aan de hoogeschoolen, het godgeleerd onderwijs in handen der Calvinisten, der felste tegenstanders van de Remonstranten, was. Daar gaven Vossius en Barlaeus onderwijs, beiden om hunne Remonstrantsche gevoelens van hun ambt te Leiden ontzet. Daar was dus de geschikte plaats om jonge menschen voor den dienst bij de Remonstranten op te leiden. In 1634, den 28sten October, begon Simon Episcopus daar, in zijn eigen huis, enkele studenten te onderwijzen. Bij herhaling kwam de N. Hollandsche Classis van de Hervormde Kerk er tegen op en trachtte de regeering van Amsterdam te bewegen aan zulk een snoodheid paal en perk te stellen, vooral toen dat onderwijs verplaatst werd naar een kamer in de Remonstrantsche kerk. Maar de burgemeester was wijselijk doof aan dat oor, meenende, dat hij niets te maken had met hetgeen binnenshuis geschiedde. Ruim twee eeuwen later, in 1874, zou een hoogleeraar der Remonstranten de feestrede bij gelegenheid van den 300sten gedenkdag van Leiden's ontzet, in de Pieterskerk aldaar houden, in tegenwoordigheid van het koninklijk hof en de aanzienlijksten des lands. En tien jaren later werd het 25-jarig bestaan der Remonstrantsche Kweekschool in het Groot Auditorium te Leiden gevierd met een Gedenkrede, waarbij de regeering, de hoogeschool en de Hervormde kerk vertegenwoordigd waren.

Uitstekende mannen heeft die school onder hare hoogleeraren geteld. Episcopus in de eerste plaats, aan „wiens grondige geleerdheid en ongemeene schranderheid soms zijne bitterste vijanden zelven de hulde hunner bewondering niet konden weigeren”; voorts, om slechts enkelen te noemen, Curcellaeus, van Limborch, Clericus, Wetstein, Wyttenbach, van Hemert, allen mannen van een vooruitstrevende richting. Zij waren „de eersten, om de wijsbegeerte van Cartesius, Locke, Kant te waardeeren”. Zij „baanden nieuwe wegen in de uitlegkunde, de hoogere critiek van den Bijbel”. Wetstein en van Hemert, te vrijzinnig voor de Hervormde kerk, werden aan deze school met open armen ontvangen. Zij „gelijken een vooruitgeschoven post van het groote Protestantsche leger, soms door de hoofdmacht vrij wel aan zichzelf overgelaten, doch daarom den moed niet verliezend en gereed, waar 't noodig bleek, de spits af te bijten”. Zoo getuigt de man, wiens naam thans nevens de uitnemendsten een eereplaats inneemt, de waardige opvolger van Van der Hoeven en Tideman.